

HRVATSKI I SLOVENSKI: PRIKAZ PROUČAVANJA MEĐUSOBNIH ODNOSA

Tatjana Balažić Bulc*

Vesna Požgaj Hadži*

Filozofski fakultet Sveučilišta u Ljubljani

Rad prikazuje proučavanja hrvatskoga i slovenskoga jezika koja su u drugoj polovici 20. st. bila obilježena kontrastivnim pristupom, a u 21. st. proširuju se sociolingvističkim i korpusnim temama. U primjeni rezultati tih proučavanja očituju se: (1) na fakultetskoj razini (kontrastivno koncipirani jezični kolegiji, udžbenici, monografije); (2) na osnovnoškolskoj razini (u pisanju kurikula za hrvatski kao izborni predmet u slovenskoj devetogodišnjoj osnovnoj školi, pripremanju didaktičkih izvora i programa stručnoga obrazovanja učitelja); (3) u drugim oblicima usavršavanja, kao npr. na seminarima (za sudske tumače, prevoditelje itd.), ispitima iz znanja hrvatskoga jezika kao stranog na razini C1 i sl. Zaključuje se da će kombinirani kontrastivno-sociolingvistički pristup, koji se temelji na proučavanjima korpusa usvajanja jezika, i dalje imati značajnu ulogu u učenju/poučavanju jezika, posebice srodnih. To je zapravo jedini način koji omogućuje predusretanje i otklanjanje pogrešaka na svim jezičnim razinama, a istovremeno daje i uvid u različite strategije jezične produkcije.

Ključne riječi: hrvatski jezik kao strani, jezici u kontaktu, kontrastivna analiza, korpusna lingvistika, korpus usvajanja jezika

* Tatjana Balažić Bulc, Filozofski fakultet Sveučilišta u Ljubljani; tatjana.balazic-bulc@guest.arnes.si

* Vesna Požgaj Hadži, Filozofski fakultet Sveučilišta u Ljubljani; vesna.hadzi@guest.arnes.si

1. UVOD

Kontrastivna proučavanja, koja je kao kontrastivnu analizu početkom 50-ih godina 20. st. pokrenuo Weinreich, svoj su procvat doživjela kao analiza pogrešaka u 60-im i 70-im godinama 20. st. Glavna ideja kontrastivne analize u prvoj fazi bila je prognoziranje, a kasnije i dijagnosticiranje jezičnih pogrešaka odnosno interferencija do kojih u stranome jeziku dolazi zbog utjecaja prvoga jezika (u radu koristimo termin prvi jezik umjesto materinski, sl. i Medved Krajnović 2010). Istraživanja pogrešaka (pod kojima se podrazumijeva svako odstupanje od norme standardnoga jezika) i različite klasifikacije pogrešaka pokazuju da one osim interferencije mogu imati i druge izvore (Požgaj Hadži, 2002; Pirih Svetina, 2003). Mada je 70-ih godina 20. st. nastalo niz istraživanja različitih jezičnih kontakata, metodologija kontrastivne analize doživjela je mnoge kritike. One su se prije svega odnosile na premale i/ili previše heterogene korpusne, nespretno definirane i klasificirane pogreške koje su često bile prikazane izvan svakoga konteksta (v. npr. Granger, ur., 1998; Gilquin, 2000/2001), a najproblematičnije je bilo zaključivanje na temelju jezičnoga osjećaja istraživača. Razvojem korpusne lingvistike i jezičnih tehnologija krajem 80-ih i početkom 90-ih godina prošloga stoljeća ponovo se budi interes za kontrastivna proučavanja budući da korpusi nude nov i širi pogled na jezik i njegovu upotrebu. Na taj su način rezultati kontrastivnih proučavanja i dalje značajni u sklopu primijenjene lingvistike, a naročito u učenju/poučavanju srodnih jezika.^{1/} Poznato je da je učenje srodnih jezika lakše, naročito u početnim fazama, jer srodnost takoreći omogućava komunikaciju odmah, ali teže u kasnijim fazama, kada se otklanjaju interferencijske pogreške koje nastaju zbog razlika u sustavima jezika u kontaktu. Naime, interferencije koje su posljedica kontakta srodnih jezika intenzivnije su i dublje; teško ih je ispravljati i ako im se u nastavi ne posvećuje dovoljno pozornosti, ostaju i trajne, posebice na fonetskoj razini (tzv. fosilizacija). Upravo pri predusretanju i otklanjanju interferencijskih grešaka pomažu rezultati kontrastivnih proučavanja jezika u kontaktu.

¹ Termine srodni/nesrodni jezici uvela je u početnim fazama kontrastivnih proučavanja A. Menac (1973). U ovome radu koristimo ih isključivo u pragmatičke svrhe.

Namjera je ovoga rada prikazati proučavanja hrvatskoga^{2/} i slovenskoga jezika, koja su bila od 60-ih godina do kraja prošloga stoljeća obilježena kontrastivnim pristupom, a u 21. stoljeću proširuju se sociolingvističkim i korpusnim temama. Budući da ta proučavanja igraju značajnu ulogu u učenju/poučavanju jezika, posebice srodnih, u nastavku rada pogledajmo i njihove primijenjene rezultate koji doprinose uspješnijoj nastavi ne samo hrvatskoga i slovenskoga jezika kao stranih već i drugih slavenskih jezika.

2. KONTRASTIVNA PROUČAVANJA HRVATSKOGA I SLOVENSKOGA

2.1 Hrvatski i slovenski u kontaktu sa stranim jezicima

Kontrastivna lingvistika u svojim prvim desetljećima u Sloveniji nije doživjela veći interes (postaje aktualnom tek krajem 80-ih g. 20. st.), dok u Hrvatskoj ima bogatu tradiciju. Proučavanja hrvatskoga (hrvatskosrpskoga) i stranih jezika započela su pod vodstvom profesora R. Filipovića 60-ih godina 20. st. u sklopu različitih projekata današnjega Zavoda za lingvistiku Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. U sklopu tih projekata nastala je bogata teorijska, stručna i pedagoška literatura (bibliografiju v. u Moguš, ur., 1990), koja je unaprijedila nastavu stranih jezika. Sinteza kontrastivnih proučavanja jezičnih kontakata predstavljaju zbornici (Filipović, ur., 1985; Filipović i Bratanić, 1990; Ivir i Kalogjera, ur., 1991) u kojima se autori bave sinkronijskim i dijakronijskim proučavanjima na svim razinama (fonetsko-fonološkoj, morfološkoj, sintaktičkoj, leksikološkoj, frazeološkoj, pragmatičkoj, sociolingvističkoj itd.). Kada je pak riječ o fonetsko-fonološkoj razini, treba spomenuti Zagrebačku fonetsku školu u sklopu koje se autori (P. Guberina, I. Škarić, B. Vuletić, M. Pozojević-Trivanović, D. Horga, V. Josipović, N. Desnica-Žerjavić i dr.), i teorijski i eksperimentalno, bave sustavima fonetskih pogrešaka stranih jezika u odnosu na hrvatski jezik (više o tome u Požgaj Hadži, 2002). Za našu je temu zanimljiva činjenica da se već 1969. naglašava važnost višejezičnih prevodilačkih korpusa u kontrastivnim istraživanjima (v. Filipović, 1969). Kontrastivna proučavanja hrvatskoga i stranih jezika početkom 90-ih godina 20. st.

² Govoreći u radu o hrvatskome jeziku mislimo pritom i na nazive jezika koji su se upotrebljavali do 90-ih godina prošloga stoljeća; dakle hrvatskosrpski, hrvatski ili srpski, hrvatski-srpski jezik i sl.

bave se kontrastivnim opisima hrvatskoga i drugih jezika na svim jezičnim razinama (kontrastivna fonetika, odnosno fonologija, kontrastivna morfologija, sintaksa, tvorba riječi, leksikologija, frazeologija itd.), a njihov je rezultat izrada tematskih priručnika i rječnika. Potonjoj grupi pripadaju i *Mali frazeološki rječnici* (izašlo je 14 svezaka), kojima su obuhvaćeni i neki jezici koji se kontrastivno ne proučavaju (ukrajinski, češki, slovački, poljski i slovenski itd.).

Kao što smo vidjeli, kontrastivna proučavanja hrvatskoga i stranih jezika od 60-ih do 90-ih godina 20. st. vežu se uz tri glavne teme: kontrastivne analize, jezike u kontaktu i seriju malih frazeoloških rječnika hrvatskoga i stranih jezika. Od 90-ih godina 20. st. ona ustupaju mjesto, prije svega, radu na korpusu hrvatskoga jezika (Moguš et al., 1999) i drugim temama, kao što su kontrastivne gramatike (hrvatska i francuska), hrvatsko-njemačke lingvističke veze, hrvatsko-slovenski paralelni korpus, semantička polja i sintaksa i dr. (v. na www.ffzg.hr/zzl/22.2.2011/).

2.2. Hrvatski i slovenski

Iako se slovenski autori direktno ne pozivaju na kontrastivne projekte zagrebačkoga Zavoda za lingvistiku, u 70-im godinama 20. st. pojavljuju se prvi radovi koji se bave (srpsko)hrvatsko-slovenskom kontrastivnošću. Sve do sredine 80-ih godina većina se autora (npr. V. Kalenić, J. Dular, J. Rotar i dr.) bavila kontrastivnim analizama između (srpsko)hrvatskoga i slovenskoga jezika na različitim jezičnim razinama, tj. utvrđivanjem sličnosti i razlika između jezičnih sustava u kontaktu te upozoravanjem na eventualne pogreške Slovenaca koji govore (srpsko)hrvatski i obrnuto (detaljnije o kontrastivnim raspravama v. Požgaj Hadži, 2002).

Od sredine 80-ih godina istraživanja (srpsko)hrvatskoga i slovenskoga jezika uzimala su u obzir ne samo lingvističku već i primijenjenu (pedagošku) vrijednost; zato su kontrastivni projekti hrvatskoga i slovenskoga jezika u sklopu Znanstvenoga instituta ljubljanskoga Filozofskoga fakulteta počeli uključivati i analizu pogrešaka te izradu didaktičkih izvora, npr. kontrastivne udžbenike, vježbenice, priručnike itd. Najprije su, prema vrstama riječi, klasificirane najfrekventnije morfološko-sintaktičke i leksičke pogreške studenata

hrvatskoga jezika kojima je slovenski prvi jezik te su za njih predložene metode njihova ispravljanja i otklanjanja (Požgaj Hadži, 1987/88, 1990a). U drugome dijelu projekta, nakon kontrastivnoga proučavanja i eksperimentalnoga istraživanja fonetsko-fonoloških sustava hrvatskoga i slovenskoga jezika i govora, uspostavljene su empirijski registrirane sustavne pogreške; pomoću sastavljenih snimljenih vježbi provedena je korekcija pogrešaka prema artikulacijskoj i verbotonalnoj metodi te uspoređena uspješnost korekcije pogrešaka u obje metode (Požgaj Hadži, 2002).

Kontrastivna proučavanja hrvatskoga i slovenskoga jezika od sredine 90-ih godina 20. st. bila su usmjerena na neka od otvorenih i neriješenih pitanja vezanih za hrvatski jezik kao strani. Budući da se hrvatskome jeziku kao stranome tada nedovoljno posvećivalo pozornosti u matičnim kroatistikama i hrvatskome društvu uopće, nije postojao koncept sustavnoga predstavljanja hrvatskoga u svijetu, što su najviše „osjetili“ lektori hrvatskoga jezika, književnosti i kulture na stranim slavistikama.^{3/} Zato je većina radova, koja je nastala u sklopu projekta Kontrastivni komunikacijski sustavi učenja slovenskoga te susjednih jezika (hrvatskoga, njemačkoga, talijanskoga, mađarskoga), rezultat dugogodišnjega pedagoškoga iskustva i potreba u učenju/poučavanju hrvatskoga jezika kao stranoga. Bavili smo se ovim temama: a) hrvatsko-slovenskom kontrastivnom problematikom (npr. automatizirani red riječi, Požgaj Hadži, 2001), slovensko-hrvatski paralelni korpus (Požgaj Hadži i Tadić, 2000), slovensko-hrvatski simultani bilingvizam (Požgaj Hadži i Kranjc, 2001); b) problemom predstavljanja hrvatske i slovenske kulture na stranim slavistikama i seminarima za strane slaviste (misli se prije svega na Seminar slovenskega jezika, literature in kulture koji se održava u Ljubljani te Zagrebačku slavističku školu koja se održava u Dubrovniku). Također se pokušalo odgovoriti na pitanja koje kulturološke sadržaje uključuju i koje bi trebali uključivati udžbenici hrvatskoga jezika kao stranoga, kako strani studenti reagiraju na "patriotski pristup" i na neke njima neprihvatljive stereotipe (Požgaj

³ U novome tisudljeću mnogi su pomaci u vezi s hrvatskim jezikom kao stranim/drugim. Tako je 2005. godine počela serija skupova o hrvatskome jeziku kao drugom i stranom jeziku – HIDIS I (Gulešić-Machata et al., 2006), objavljene su monografije o toj temi (Jelaska et al., 2005; Požgaj Hadži et al., 2007), pokrenut časopis Lahor, uz Croaticum osnovani su i drugi centri za učenje hrvatskoga jezika, npr. Riječka kroatistička škola, Centar za hrvatske studije u svijetu u Splitu itd. (više o tome dostupno na stranici www.croatiana.org; 22. 2. 2011).

Hadži i Pirih Svetina, 2002; Benjak i Požgaj Hadži, ur., 2005; Požgaj Hadži et al., 2007); c) metodičko/didaktičkim problemima učenja/poučavanja hrvatskoga jezika kao stranoga, spomenimo npr. istraživanje među lektorima hrvatskoga jezika na stranim sveučilištima o njihovom obrazovnom i stručnom profilu, primjerenosti opisa hrvatskoga jezičnog sustava za strance te o didaktičkim izvorima (Požgaj Hadži, et al., 2007); i d) znanstvenim opusom Vatroslava Kalenića, profesora na Filozofskome fakultetu u Ljubljani od 1957. do 1981. godine, koji se prvi sustavnije počeo baviti kontrastivnom problematikom hrvatskoga i slovenskoga jezika, a sve njegove kontrastivne studije objavljene su u posebnom zborniku urednica Požgaj Hadži i Smolić (2001). Nekoliko istraživanja bavi se i pogreškama govornika srpskoga i hrvatskoga jezika u učenju slovenskoga kao stranoga jezika (v. npr. Požgaj Hadži i Ferbežar, 2001; Balažić Bulc 2004).

3. SOCIOLINGVISTIČKI PRISTUP U KONTRASTIVNIM PROUČAVANJIMA HRVATSKOGA I SLOVENSKOGA

Kao što smo vidjeli, dosadašnja istraživanja hrvatskoga i slovenskoga jezika u kontaktu bavila su se uglavnom kontrastivnim analizama, koje su u sklopu suvremenih sociolingvističkih teorija nedovoljne i nepotpune. Zbog toga smo u istraživanja stranoga akcenta hrvatskoga i slovenskoga jezika u kontaktu (pod kojim podrazumijevamo nemogućnost potpunoga vladanja stranim jezikom, počevši od fonetske do drugih jezičnih razina, v. Desnica-Žerjavić, 2006) uključili sociolingvistički pristup koji omogućuje ostvarivanje interkulturalne komunikacijske kompetencije u učenju/poučavanju prvoga i stranoga jezika te ukazuje na mogućnosti svladavanja predrasuda i stereotipa s ciljem boljega upoznavanja i prihvaćanja drugoga i drukčijega (Benjak i Požgaj Hadži, ur., 2005). Prema tome nekadašnja kontrastivna proučavanja hrvatskoga i slovenskoga jezika posljednjih desetljeća proširena su sociolingvističkim temama, i to dvojako: a) u sklopu projekata Znanstvenoga instituta Filozofskoga fakulteta u Ljubljani (projekt 2009–2014. *Slovenski jezik – bazične, kontrastivne in aplikativne raziskave*); te b) u sklopu različitih bilateralnih projekata između Slovenije i Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Srbije te Crne Gore. Kao rezultat tih projekata objavljena je monografija *Med politiko in stvarnostjo. Jezikovna situacija v novonastalih državah bivše Jugoslavije* (Požgaj Hadži et al., ur.,

2009a), u kojoj su predstavljene jezične situacije te odnos prema vlastitom i stranim/drugim jezicima u novonastalim državama bivše Jugoslavije.

U sklopu sociolingvističkih kontrastivnih proučavanja istraživali smo i toleranciju prema govornicima slovenskoga i hrvatskoga kao stranih jezika od strane govornika prvoga jezika (Požgaj Hadži i Balažić Bulc, 2005; Požgaj Hadži, et al., 2006, Požgaj Hadži i Balažić Bulc, 2009) te stereotipne stavove o govornicima stranih jezika u slovenskome društvu, s posebnim osvrtom na govornike jezika bivše zajedničke države (Balažić Bulc i Požgaj Hadži, 2009; Balažić Bulc, 2009b).

4. KORPUSNA PROUČAVANJA HRVATSKOGA I SLOVENSKOGA

U zadnja dva desetljeća razvoj novih jezičnih tehnologija ponovo budi interes za kontrastivna proučavanja. Suvremena kontrastivna analiza donosi nekoliko metodoloških promjena. Prva veća promjena odražava se na razini kontrastiranja jezika. Naime, za razliku od starije metode koja je kontrastirala dva različita jezika odnosno dva jezična sustava u kontaktu suvremena kontrastivna analiza usvajanja jezika kontrastira dvije jezične varijante (Granger, 1996), dakle jezik govornika prvoga i stranoga jezika u određenoj situaciji odnosno u određenome kontekstu. Drugu veću promjenu donosi korpus. Dok su u prošlosti korpus sastavljali jezik u primjeni (razumijevanje i produkcija), metajezični stavovi te jezični osjećaj istraživača, kontrastivna analiza usvajanja jezika temelji se na korpusnoj lingvistici. Prema tome jezični opisi nastaju na osnovi opsežnih elektronskih korpusa koji donose ključnu informaciju, a to je frekvencija pojavljivanja pojedinoga jezičnog elementa. Na taj način omogućeno je sustavnije i detaljnije proučavanje mnogo većega uzorka jezika u primjeni. Korpusna analiza također nudi informacije o previsokoj (engl. *overuse*), preniskoj (engl. *underuse*) ili pogrešnoj upotrebi određenoga jezičnog elementa (Leech, 1998) prema kojima se može evidentirati jezični prijenos iz prvoga jezika na strani, ali i strategija izbjegavanja. Činjenica je, naime, da govornici stranoga jezika, usporedivši ih s govornicima prvoga jezika, izbjegavaju određene, obično manje poznate jezične elemente i zamjenjuju ih poznatijima, pa prema tome strategija izbjegavanja ne dovodi do pogrešaka, već do preniske odnosno previsoke frekvencije određenih jezičnih elemenata

(Granger, 1998). Time se otvara sasvim novo poglavlje u proučavanju učenja/poučavanja stranoga jezika. Drugim riječima, više se ne bavimo pitanjem gdje je učenik pogriješio, već je u prvome planu pitanje što je pravilno napravio.

Kontrastivna proučavanja usvajanja jezika temelje se na korpusima usvajanja jezika. Oni pripadaju posebnoj grupi specijaliziranih korpusa koji predstavljaju jezik u točno određenoj primjeni (Gorjanc, 2005). Granger (2002) ih definira kao računalne zbirke autentičnih tekstova na stranome jeziku sakupljene prema točno određenim kriterijima i za određenu namjenu. Te su zbirke označene prema važećim standardima i s homogenim oznakama te sačuvane u izvornu obliku s podacima o autoru te okolnostima nastanka teksta.

Već smo spomenuli da se u slovensko-hrvatskome jezičnom kontaktu pitanjima važnosti korpusa kao računalne zbirke tekstova bave već Požgaj Hadži i Tadić (2000). U radu su prikazali nacrt izrade slovensko-hrvatskoga paralelnog korpusa koji bi uvelike doprinio kontrastivnim istraživanjima, a dobro bi došao i prevoditeljima te leksikografima. Korpus, nažalost, nije završen, pa tako ni dostupan.

Prvi korpus usvajanja hrvatskoga jezika u Sloveniji napravljen je 2008. u sklopu doktorske disertacije *Raba in funkcija konektorjev v jezikoslovnem diskurzu na primeru slovenščine in hrvaščine kot prvega in tujega jezika* (Balažić Bulc, 2008), a sastoji se od seminarskih radova studenata studijske grupe *Hrvatski, srpski i makedonski jezik s književnostima* (danas se grupa zove *Južnoslavenski studiji*) Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Ljubljani, te četiri kontrolna korpusa. Dva kontrolna korpusa specijalizirani su korpusi seminarskih radova studenata slovenskoga i hrvatskoga kao prvih jezika, tj. neprofesionalnih autora tekstova, dok su druga dva korpusa specijalizirani korpusi lingvističkih znanstvenih članaka objavljenih u časopisima *Jezik in slovnstvo* (godišta 2000–2005) te *Govor* (godišta 2000–2004), tj. profesionalnih autora tekstova. Kontrastiranje korpusa hrvatskoga kao prvoga i stranoga jezika neprofesionalnih autora tekstova pokazalo je razlike u upotrebi konektora (tj. tipičnih izraza koji u tekstu eksplicitno izražavaju veze među manjim segmentima teksta /izjavama/ ili uspostavljaju organizacijsku strukturu teksta) u smislu preniske, previsoke ili pogrešne upotrebe određenoga konektora. Tako je korpusna analiza npr. pokazala da se pod utjecajem strategije izbjegavanja suprotni konektor

međutim u hrvatskome kao stranome jeziku kompenzira suprotnim konektorom *ali*, mnogo je frekventnija i upotreba objasnidbenoga konektora *tako*, a kao pogrešan oblik javlja se suprotni konektor *pa* umjesto hrvatskoga suprotnog konektora *a*.

Korpusno kontrastiranje tekstova profesionalnih i neprofesionalnih autora tekstova potvrdilo je nedoumice o prikladnosti uspoređivanja tekstova neprofesionalnih autora na prvome jeziku s tekstovima neprofesionalnih autora na stranome jeziku budući da se potonji tek osposobljavaju za uspješnu komunikaciju u budućoj diskursnoj zajednici, pa tako (još) ne vladaju svim karakteristikama određenoga žanra. Korpusna je analiza npr. pokazala mnogo nižu upotrebu objasnidbenoga konektora *tj.* u neprofesionalnome korpusu hrvatskoga kao prvoga jezika i mnogo višu upotrebu zaključnoga konektora *stoga* u oba neprofesionalna korpusa.

Korpus usvajanja jezika zajedno s kontrolnim korpusima dakle omogućuje uvid u jezični stil određene jezične diskurzivne zajednice i određenoga žanra. S druge strane, omogućuje i longitudinalno praćenje usvajanja jezika samo jednoga autora teksta, a to znači i praćenje usvajanja određenoga žanra. Na taj način može i sam autor tekstova/učenik aktivno pratiti vlastiti napredak u učenju stranoga jezika, a istovremeno i mnogo brže doći do povratnih informacija o vlastitome radu koje posebice na akademskoj razini često nedostaju.

5. PRIMJENA PROUČAVANJA HRVATSKOGA I SLOVENSKOGA

Srodnost dvaju jezika uvjetuje kontrastivni pristup u učenju/poučavanju jezika. To je zapravo jedini način koji omogućuje svjesno ispravljanje interferencijskih pogrešaka na svim jezičnim razinama. U komunikacijsko-kontrastivnome pristupu pozornost se posvećuje jezičnim djelatnostima, a cjelokupno jezično gradivo opisuje se u kontrastivnim tablicama u kojima se strani jezik – hrvatski uspoređuje s prvim – slovenskim (Požgaj Hadži, 2000). U nastavku rada pogledajmo neke od primijenjenih rezultata kontrastivno-sociolingvističko-korpusnih proučavanja hrvatskoga i slovenskoga na fakultetskoj i osnovnoškolskoj razini te u slovenskome društvu.

5.1. Fakultetska razina

Konkretan rezultat prvoga dijela hrvatsko-slovenskoga kontrastivnog projekta bio je prvi kontrastivni udžbenik za fakultetsku razinu *Vježbe iz hrvatskog ili srpskog jezika I*. (Požgaj Hadži, 1990b) u kojem su kontrastivno odabrani i obrađeni prije svega oni jezični problemi koji Slovincima čine teškoće zbog interferencije prvoga, slovenskog jezika (u udžbeniku nisu obrađeni svi padeži, već oni koji se razlikuju, kao npr. akuzativ jednine, genitiv množine, vokativ itd.). Udžbenik se uglavnom bavi morfološko-sintaktičkom i leksičkom razinom, a izostavljena je bila kompliciranija fonetsko-fonološka razina, kojom smo se bavili u drugome dijelu hrvatsko-slovenskoga kontrastivnoga projekta čiji su rezultati objavljeni u monografiji *Hrvaščina in slovenščina v stiku/Hrvatski i slovenski u kontaktu* (Požgaj Hadži, 2002) s CD-om na kojem se nalazi primijenjeni dio, tj. metodički modeli. U njoj se odgovara na pitanje kako govore hrvatski kao strani jezik govornici slovenskoga kao prvoga jezika.

Godine 2008. objavljen je udžbenik *Hrvatski jezik 1* (Požgaj Hadži, 2008) namijenjen prije svega studentima južne slavistike Filozofskoga fakulteta u Ljubljana – ta je činjenica uvjetovala njegov kontrastivni koncept. Udžbenik može biti zanimljiv i studentima hrvatskoga jezika na stranim sveučilištima te svima onima koje zanima fonetsko-fonološka razina hrvatskoga jezika.

Proučavanje hrvatsko-slovenskoga jezičnoga kontakta na temelju korpusa usvajanja jezika objavljeno je u monografiji *Torej, namreč, zato... o konektorjih* (Balažić Bulc, 2009a).

5.2 Osnovnoškolska razina

Posljednje desetljeće 20. st. bilo je u Sloveniji obilježeno velikom kurikularnom reformom osnovnoškolskoga sustava. Osim komunikacijskoga pristupa učenju/pučavanju slovenskoga jezika, novina je kurikularne reforme velik broj izbornih predmeta, npr. u trećem trogodištu devetogodišnje osnovne škole oko 100. Među njima nalaze se i hrvatski, srpski te makedonski jezik kao izborni predmeti u 7., 8. i 9. razredu, čiji su programi prihvaćeni 2000. (hrvatski), odnosno 2007.

godine (srpski i makedonski).^{4/} U pisanju programa koristili smo rezultate dosadašnjih proučavanja hrvatskoga i slovenskoga jezika. Osim što su programi (detaljnije o programu za hrvatski jezik v. Požgaj Hadži i Benjak 2002) utemeljeni na suvremenim teorijama (od teorije interkulturalizma do teorije o učenju/poučavanju stranoga jezika), nastava hrvatskoga (i srpskoga i makedonskoga) jezika utemeljena je na komunikacijsko-kontrastivnome pristupu u kojem se posebna pozornost posvećuje razlikama u sustavima dvaju srodnih jezika. Da bi ti jezici što prije zaživjeli u slovenskim osnovnim školama, trebaju kontrastivni udžbenici, vježbenice, priručnici itd. u kojima ćemo iskoristiti sličnosti najrodnijih jezika, polazeći od poznatoga k nepoznatom, i puno pozornosti posvetiti interferencijskim pogreškama (v. primjer nastavne jedinice iz budućega udžbenika, radnih listova i priručnika za učitelje u Požgaj Hadži i Benjak, 2003. ili na www-gewi.kfunigraz.ac.at/gralis/). Svjesni smo također da bez stručnoga obrazovanja učitelja neće biti uspješne nastave jezika; zato smo i u koncipiranju programa za učitelje također koristili rezultate proučavanja hrvatskoga i slovenskoga jezika.

5.3 Hrvatski u slovenskome društvu

Raspalom Jugoslavije u Sloveniji promijenio se odnos prema bivšem srpskohrvatskom jeziku. U slovenskome društvu hrvatski i srpski postaju stranim jezicima, a na tom su putu i bosanski i crnogorski (v. Požgaj Hadži et al., 2009b), osim toga sve se više pojavljuje potreba za znanjem tih jezika. Zato je porastao interes za ispite iz znanja hrvatskoga i srpskoga jezika, koje smo prilagodili novim potrebama. Ispit je napravljen prema europskim standardima znanja, polaže se zbog srodnosti jezika samo na visokoj razini, tj. prema razinama Vijeća Europe, razina C1 (više o tome v. Požgaj Hadži i Balažić Bulc, 2004). Rezultate kontrastivno-sociolingvističkih i korpusnih proučavanja hrvatskoga i slovenskoga jezika koristimo također za pripremu ispita iz znanja jezika, programa te didaktičkih izvora raznovrsnih seminara (npr. za prevoditelje, ispite za sudske tumače, ispite iz znanja hrvatskoga i srpskoga kao stranih jezika itd.).

⁴ Programi su dostupni na stranicama slovenskog ministarstva za školstvo i sport: http://www.mss.gov.si/si/solstvo/osnovnosolsko_izobrazevanje/program_osnovne_sole/izbirni_predmeti_v_devetletni_osnovni_soli/ (22. 2. 2011)

6. ZAKLJUČAK

Budući da su govornici srodnih jezika manje svjesni razlika među njima, smatramo da će kontrastivne analize i dalje imati značajnu primijenjenu ulogu. Kao što smo vidjeli, u učenju/poučavanju srodnih jezika kombinirani kontrastivno-sociolingvistički pristup, koji se temelji na proučavanjima korpusa usvajanja jezika, zapravo je jedini način koji omogućuje svjesno predusretanje i otklanjanje „najtvrdokornijih“ tipova pogrešaka na svim jezičnim razinama, čak i onoj najvišoj i najsloženijoj, tj. razini teksta, te daje uvid u diskurzivnu kompetenciju učenika. Teorijski rezultati dosadašnjih i budućih kontrastivno-sociolingvističko-korpusnih proučavanja hrvatskoga i slovenskoga jezika očitovali bi se u kontrastivnim opisima pojedinih jezičnih problema koji bi poslužili kao osnova za hrvatsko-slovensku kontrastivnu gramatiku; primijenjeni rezultati mogli bi se iskoristiti u pisanju didaktičkih izvora od osnovnoškolske do fakultetske razine, kao i u nastavi/učenju slovenskoga jezika kao stranoga kod studenata kojima je prvi jezik neki od slavenskih jezika.

LITERATURA

- Balažić Bulc, T. (2004): *Jezikovni prenos pri učenju sorodnih jezika (na primeru slovenščine in srbohrvaščine)*. Jezik in slovstvo 49, 3–4, 77–89.
- Balažić Bulc, T. (2008): *Raba in funkcija konektorjev v jezikoslovnem diskurzu na primeru slovenščine in hrvaščine kot proega in tujega jezika*. (Doktorska disertacija) Ljubljana.
- Balažić Bulc, T. (2009a): *Torej, namreč, zato... o konektorjih. Raba in funkcija konektorjev v slovenskem in hrvaškem jezikoslovnem diskurzu*. Ljubljana, ZIFF.
- Balažić Bulc, T. (2009b): *Odnos do tujih jezika in njihova prepoznavnost v slovenski družbi*. U: Požgaj Hadži, V., Balažić Bulc, T., Gorjanc, V. (ur.), *Med politiko in stvarnostjo: jezikovna situacija v novonastalih državah bivše Jugoslavije*: Ljubljana, Znanstvena založba Filozofske fakultete. 181–194.
- Balažić Bulc, T., Požgaj Hadži, V. (2009): *Stereotipi o govornicima stranih jezika*. U: Granić, J. (ur.), *Jezična politika i jezična stvarnost / Language Policy and Language Reality*: Split–Zagreb, HDPL, 499–508.
- Benjak, M., Požgaj Hadži, V. (ur.), (2005): *Bez predrasuda i stereotipa*. Rijeka, ICR.
- Desnica Žerjavić, N. (2006): *Strani akcent*. Zagreb, FF press.
- Filipović, R., (1969): *The choice of the corpus for the contrastive analysis of Serbo-Croatian and English*. U: Filipović, R. (ur.), *Yugoslav Contrastive Project Studies*, 37–46.

- Filipović, R. (ur.), 1985: *Chapters in Serbo-Croatian-English Contrastive Grammar*. Zagreb, Institute of Linguistics, Faculty of Philosophy, University of Zagreb.
- Filipović, R., Bratanić, M. (ur.) (1990): *Languages in Contact of the 12th International Congress of Anthropological and Ethnological Sciences*. Zagreb, Institute of Linguistics, Faculty of Philosophy, University of Zagreb.
- Gilquin, G. (2000/2001): *The integrated Contrastive Model: Spicing up your data*. *Languages in Contrast* III, 1, 95–123.
- Gorjanc, V. (2005): *Uvod v korpusno jezikoslovje*. Domžale, Izolit.
- Granger, S. (1996): *From CA to CIA and back: An integrated approach to computerized bilingual and learner corpora*. U: Aijmer, K., Altenberg, B., Johansson, S. (ur.), *Languages in Contrast. Text-based cross-linguistic studies: Lund*, Lund University Press, 37–51.
- Granger, S. (ur.) (1998): *Learner English on Computer*. London–New York, Longman.
- Granger, S. (2002): *A Bird's-eye view of learner corpus research*. U: Granger, S., Hung, J., Petch-Tyson, S. (ur.), *Computer Learner Corpora, Second Language Acquisition and Foreign Language Teaching: Amsterdam–Philadelphia*, John Benjamins. 3–33.
- Gulešić Machata, M., Novak Milić, J., Udier, S. L. (2006): *HIDIS – Provi znanstveni skup o hrvatskome kao drugome i stranome jeziku. Osvrst na stručni skup*. *Lahor* I, 1, 111–128.
- Ivir, V., Kalogjera, D. (ur.) (1991): *Languages in Contact and Contrast: Essays in Contact Linguistics*. Berlin–New York, Mouton de Gruyter.
- Jelaska, Z. et al., (2005): *Hrvatski kao drugi i strani jezik*. Zagreb, Hrvatska sveučilišna naklada.
- Leech, G. (1998): *Preface*. U: Granger, S. (ur.): *Learner English on Computer*. London–New York, Longman. xiv–xx.
- Medved Krajnović, M. (2010): *Od jednojezičnosti do višejezičnosti*. Zagreb, Leykam International.
- Menac, A. (1973): Još o predmetu i nazivu kontrastivne lingvistike, *Strani jezici* II, 4, 244–251.
- Moguš, M., (ur.) (1990): *Bilten Zavoda za lingvistiku Filozofskoga fakulteta*, sv. 5, Zagreb.
- Moguš, M., Bratanić, M., Tadić, M. (ur.) (1999): *Čestotni rječnik hrvatskoga književnog jezika*. Zagreb, Zavod za lingvistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu – Školska knjiga.
- Pirih Svetina, N. (2003): *Napaka v ogledalu procesa učenja tujega jezika*, *Jezik in slovstvo* 48, 2, 17–26.
- Požgaj Hadži, V. (1987/88): *Klasifikacija govornih napak pri slovenskih študentih hrvaškega ali srbskega jezika*, *Jezik in slovstvo* XXX, 1–2, 25–32.
- Požgaj Hadži, V. (1990a): *Ispravljanje govornih grešaka*, *Suvremena metodika nastave hrvatskog ili srpskog jezika* XV, 1–2, 49–54.
- Požgaj Hadži, V. (1990b): *Vježbe iz hrvatskog ili srpskog jezika I*. Ljubljana, Samozaložba.

- Požgaj Hadži, V. (2000): *Komunikacijsko-kontrastivni sustav učenja srodnih jezika*. U: Spasov, A., Petkovska, N. (ur.), *Makedonsko-slovenečki naučen sobir: jazičnite literaturnite i kulturnite relaciji megu Makedonija i Slovenija*: Skopje, Univerzitet Sv. Kiril i Metodij, Filološki fakultet Blaže Koneski, 155–170.
- Požgaj Hadži, V. (2001): *Automatizirani red riječi u hrvatskom i slovenskom jeziku*. U: Sesar, D. (ur.), *Drugi hrvatski slavistički kongres, Zbornik radova I*: Zagreb, Hrvatsko filološko društvo, 577–585.
- Požgaj Hadži, V. (2002): *Hrvaščina in slovenščina v stiku/Hrvatski i slovenski u kontaktu*. Ljubljana, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Požgaj Hadži, V. (2008): *Hrvatski jezik 1*. Ljubljana, Filozofska fakulteta, Oddelek za slavistiko.
- Požgaj Hadži, V. (2008): *Hrvatski jezik 1*. Ljubljana: Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, Oddelek za slavistiko.
- Požgaj Hadži, V., Tadić, M. (2000): Slovensko-hrvatski paralelni korpus. Informacijska družba IS'2000 : zbornik 3. mednarodne multi-konference, 17. do 19. oktober 2000, Ljubljana, Slovenija: Proceedings of the 3rd International Multi-Conference, 17–19 October 2000. 70–74.
- Požgaj Hadži, V., Ferbežar, I. (2001): *Tudi to je slovenščina*. U: Orel, I. (ur.): 37. seminar slovenskog jezika, literature i kulture: Ljubljana, Center za slovenščino kao drugi/tuji jezik Oddelka za slovenistiko Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, 57–68.
- Požgaj Hadži, V., Kranjc, S. (2001): *O simultanom slovensko-hrvatskom bilingvizmu (na primjru slovensko-hrvatskog bilingvala)*. Strani jezici, XXX, 3, 129–140.
- Požgaj Hadži, V., Smolić, M. (ur.) (2001): *Izbrane študije Vatroslava Kalenića*. Ljubljana: Oddelek za slovanske jezike in književnosti Filozofske fakultete v Ljubljani.
- Požgaj Hadži, V., Benjak, M. (2002): *Hrvatski jezik kao izborni predmet u slovenskoj devetogodišnjoj osnovnoj školi*. U: Kovačević, M., Pavličević-Franić, D. (ur.): *Komunikacijska kompetencija u višejezičnoj sredini: prikazi, problemi, putokazi: reviews, problems, guidelines*, (Spektar, knj. 7, 9): Jastrebarsko, Naklada Slap, 70–77, 156–157.
- Požgaj Hadži, V., Benjak, M. (2003): *Hrvatski jezik u slovenskoj osnovnoj školi (primjer programske/ludžbeničke jedinice)*. U: Stolac, D., Ivanetić, N., Pritchard, B. (ur.), *Psiholingvistika i kognitivna znanost u hrvatskoj primijenjenoj lingvistici*: Zagreb–Rijeka, HDPL, 635–647.
- Požgaj Hadži, V., Piriš Svetina, N. (2002): *Kultura i civilizacija u nastavi/učanju jezika (hrvatski i slovenski kao strani/drugi)*. Strani jezici, XXXII, 3–4, 145–154.
- Požgaj Hadži, V., Balažic Bulc, T. (2004): *Hrvatski jezik/Srpski jezik. Vodič za polaganje ispita na visokoj razini*. Ljubljana, Oddelek za slavistiko Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.
- Požgaj Hadži, V., Balažic Bulc, T. (2005): *Meje (ne)tolerantnosti do govorcev slovenščine kao tuđega jezika*. U: Mikolić, V., Marc Bratina, K. (ur.), *Slovenščina in njeni uporabniki v luči evropske integracije*: Koper, Založna Annales. 245–252.

- Požgaj Hadži, V., Balažić Bulc, T. (2009): *Otvori usta pa ću ti reći tko si*. U: Peti-Stantić, A. (ur.), Treći hrvatsko-slovenski slavistički skup / Tretje hrvaško-slovensko slavistično srečanje: Zagreb, FF press, 21–33.
- Požgaj Hadži, V., Balažić Bulc, T., Benjak, M. (2006): *Koliko smo (ne)tolerantni prema govornicima hrvatskoga kao stranog jezika?* U: Srdoč-Konestra, I., Vranić, S. (ur.), Riječki filološki dani: zbornik radova: Rijeka, Filozofski fakultet, 357–366.
- Požgaj Hadži, V., Smolić, M., Benjak, M. (2007): *Hrvatski izvana*. Zagreb, Školska knjiga.
- Požgaj Hadži, V., Balažić Bulc, T., Gorjanc, V. (ur.) (2009a): *Med politiko in stvarnostjo: jezikovna situacija v novonastalih državah bivše Jugoslavije*. Ljubljana, Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Požgaj Hadži, V., Balažić Bulc, T., Miheljčak, V. (2009b): *Srbohrvaščina v Sloveniji. Nekoč in danes*. U: Požgaj Hadži, V., Balažić Bulc, T., Gorjanc, V. (ur.), *Med politiko in stvarnostjo: jezikovna situacija v novonastalih državah bivše Jugoslavije*: Ljubljana, Znanstvena založba Filozofske fakultete.

CROATIAN AND SLOVENIAN: A REVIEW OF STUDIES ON THE RELATIONSHIP BETWEEN THE TWO LANGUAGES

The paper describes studies of Croatian and Slovenian languages which were characterized by the contrastive approach in the second half of the 20th century while extended in the 21st century to include sociolinguistic and corpus themes. The results of these studies have found their application: (1) at the university level (contrastively conceived language courses, textbooks, monographs); (2) in primary education (writing curricula for Croatian as an elective subject in Slovenian nine-year primary school, preparing didactic resources and teacher training programs); (3) in other forms of further education, such as seminars (for court interpreters, translators, etc.), exams of Croatian as a foreign language at C1 level etc. It is concluded that the combined contrastive-sociolinguistic approach, based on the studies of the language learner corpora, will continue to have a significant role in language learning/teaching, especially of related languages. This is actually the only way of forestalling and eliminating mistakes at all language levels, and at the same time providing an insight into different language production strategies.

Key words: Croatian as foreign language, languages in contact, contrastive analysis, corpus linguistics, learner corpora